

LANDSTINGSPLAN 2018

**Bilaga:
Budget 2018 Finansplan 2018-2020**

Landstingsstyrelsen 2017-05-29
Landstingsfullmäktige 2017-06-12-13
LD17/01587

Landstinget
DALARNA

Innehållsförteckning

Ett jämlikt Dalarna – för friskare och tryggare liv	3
Prioriteringar	4
Övergripande mål.....	5
Hälsa och livsvillkor i Dalarna	7
Utmaningar	12
Uppföljning	17
Finansplan 2018-2020 Budget 2018	18

Vision

Ett jämlikt Dalarna – för friskare och tryggare liv

Landstingets vision är ett Dalarna där alla människor är jämlika. I vårt län tar vi ansvar för varandra, för att så många som möjligt ska få leva långa och friska liv.

Landstingets verksamheter genomförs av arbetet att identifiera, utvärdera och förebygga ojämlikheter i hälsa, samt kompensera för de skillnader som existerar.

Allt landstinget gör är lättillgängligt, håller hög kvalitet och utgår ifrån att medborgarnas självbestämmande och integritet respekteras. Oberoende av klass, kön, könsöverskridande identitet/uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder har alla samma rättigheter och ges ett bra bemötande.

I Dalarna främjar vi att nya människor, perspektiv och kulturer tar plats i vårt gemensamma samhälle. Genom människors olikheter berikas hela länet.

Landstinget drivs på ett hållbart sätt. Digitaliserings utveckling och spridning möjliggör större

medverkan och inflytande för var och en som behöver landstingets tjänster. Vi tar ansvar både för den interna miljön i landstinget för medarbetare och medborgare men också den externa genom att undvika påverkan på klimatet.

Inom Landstinget Dalarna får medarbetarnas idéer blomstra och engagemang tas tillvara. Så tar vi oss också an framtidens utmaningar. Genom kontinuerlig förnyelse och anpassning välkomnar vi nya kunskaper och tekniska framsteg. Landstinget Dalarna tillgodoser de behov som människor har, och tillfredsställer inte enbart efterfrågan.

Vi bidrar alla till finansieringen genom vårt solidariska skattesystem och de samlade resurserna ska användas på ett ansvarsfullt och ändamålsenligt sätt. För att klara landstingets långsiktiga åtaganden behövs varje år ett ekonomiskt överskott.

Hos Landstinget Dalarna behöver ingen strida för att få rätt vård när hen är sjuk. Här kan alla vara trygga och känna framtidstro.

Prioriteringar

Jämlikhet

Landstingets verksamheter ska arbeta särskilt med att identifiera, utjämna och förebygga ojämlikheter i hälsa, samt kompensera för de skillnader som existerar.

Medarbetare

Landstinget Dalarna ska vara en attraktiv arbetsgivare som i huvudsak bemannas med egen anställd personal. Behovet av inhyrd personal ska minimeras. Alla medarbetareskompetenser ska tas till vara och utvecklas.

Ekonomi

Landstinget Dalarna ska ha en långsiktigt hållbar ekonomi och verksamheter som ryms inom tillgänglig ekonomisk ram, för att klara framtidens medicinska och tekniska utveckling. Detta ska göras på ett sätt som samtidigt säkerställer patientsäker vård.

Övergripande mål

Jämlikhet och hållbarhet

- Jämlikhets- och jämställdhetsarbetet ska vara centralt, på alla nivåer och inom alla områden i Landstinget Dalarna.
- Skillnaden i medellivslängd kommuner i Dalarna emellan ska minska. Skillnad i medellivslängd på grund av utbildningsnivå ska minska.
- Under de närmsta åren ska samtliga medarbetare erbjudas fördjupade kunskaper i jämställdhet. Ett särskilt prioriterat område är att minska mäns våld mot kvinnor samt våld i nära relationer. All verksamhet ska vara delaktig i detta arbete.
- Demografisk utveckling gynnar Dalarna, landstinget ska bidra till att ta tillvara möjligheter som ny sammansättning av befolkningen innebär. Kompetens valideras, generationer lär av varandra, varje människa får vara med och bidra.
- Landstinget ska aktivt verka för en bred, tillgänglig och kvalitativ kultur- och bildningsverksamhet i hela Dalarna. Fler människor ska nås av landstingets kultur- och bildningsverksamhet, särskilt barn och unga.
- Samtliga verksamheter i landstinget ska bidra till det hälsofrämjande och förebyggande arbetet.
- Landstinget Dalarna ska bidra till internationella och nationella klimat- och miljömål samt till Dalarnas miljömål.
- Alla verksamheter ska arbeta systematiskt för att minska landstingets totala klimat- och miljöpåverkan.
- Landstinget Dalarna ska även fortsättningsvis ha bland Sveriges mest energieffektiva fastighetsbestånd samt intensifiera arbete med energieffektivisering även inom övriga områden.

Medarbetare

- Landstinget Dalarna ska vara en föregångare som arbetsgivare när det gäller att främja den goda och hälsosamma arbetsplatsen och öka personalens delaktighet.
- Varje anställd ska ha arbetsuppgifter som motsvarar hens kompetens, rätt person är på rätt plats.
- Landstinget Dalarna ska bemanna all verksamhet med egen personal och därmed bli oberoende av inhyrd vårdpersonal.
- Sjukfrånvaron ska minska.
- Alla som vill arbeta heltid i Landstinget Dalarna ska ges möjlighet att göra det.

Finansiering/Ekonomi

- Landstinget Dalarna ska ha en kostnadseffektiv hushållning av resurser. Den verksamhet som Landstinget Dalarna bedriver ska vara ekonomiskt ansvarsfull och långsiktig.
- Produktiviteten ska öka.
- Kostnadsutvecklingen ska hållas låg.
- Landstinget Dalarna ska ha ett positivt ekonomiskt resultat varje år.
- Likviditeten, exklusive placerade pensionsmedel, ska fortlöpande ha en positiv utveckling och garantera kortsiktig betalningsberedskap.

Organisation

- Alla verksamheter har den enskilda människan i centrum. Inom hälso- och sjukvårdens verksamheter finns ett tydligt personcentrerat förhållningssätt.
- Landstinget Dalarnas organisation ska vara tydlig för invånarna och lätt att förstå.
- Det hälsofrämjande arbetet ska prioriteras och

insatser ska riktas mot socioekonomiskt svaga grupper, där risken är högre för ohälsa.

- Alla verksamheter ska kännetecknas av utvecklingsfokus, kvalitet, dialog och samverkan.
- Digitaliseringen ska gynna hela Dalarna. Digital teknik ska i första hand användas för att förebygga ohälsa, höja kvaliteten, öka tillgängligheten och förbättra arbetsmiljön för

personalen. E-hälsa ska bli en naturlig del av vården.

- Tillgängligheten till landstingets verksamheter ska förbättras årligen.
- Primärvårdens andel av de totala resurserna för hälso- och sjukvård ska öka över tid.
- Marknadsandelen för kollektivtrafiken och det kollektiva resandet ska öka.

Hälsa och livsvillkor i Dalarna

Hälsan allt bättre, men inte för alla – hälsoklyftorna växer

Hälsoutvecklingen hos Dalarnas befolkning är i stort sett positiv. Medellivslängden ökar, likaså andelen som anger sitt allmänna hälsotillstånd som bra. Den goda hälsan är dock inte jämnt fördelad i befolkningen, skillnaderna förklaras huvudsakligen av att hälsans sociala bestämningsfaktorer är ojämnt fördelade i länet. Det handlar om sådant som utbildning, inkomstnivå, anknytning till arbetsmarknaden, tillgång till service men också om sociala nätverk. Det finns ett nära samband mellan hälsa och välfärd eftersom goda levnadsförhållanden och livsvillkor är förutsättningar för en god folkhälsa.

Vid sidan av hälsoskillnader mellan olika socioekonomiska grupper finns även skillnader som kan kopplas till exempelvis kön, funktionsnedsättning och etnisk tillhörighet. Samhällsförändringar som t.ex. en ökande migration, urbanisering och en åldrande befolkning medför också särskilda utmaningar i arbetet med att nå en jämlik hälsa i befolkningen.

Skillnaderna i hälsa har ökat de senaste decennierna i Sverige och Dalarna. Till exempel är återstående medellivslängd vid trettio års ålder mer än fem år kortare bland både kvinnor och män med kort utbildning jämfört med kvinnor och män med lång utbildning. För kvinnor med endast förgymnasial utbildning har hälsovinster i stora delar uteblivit de senaste decennierna.

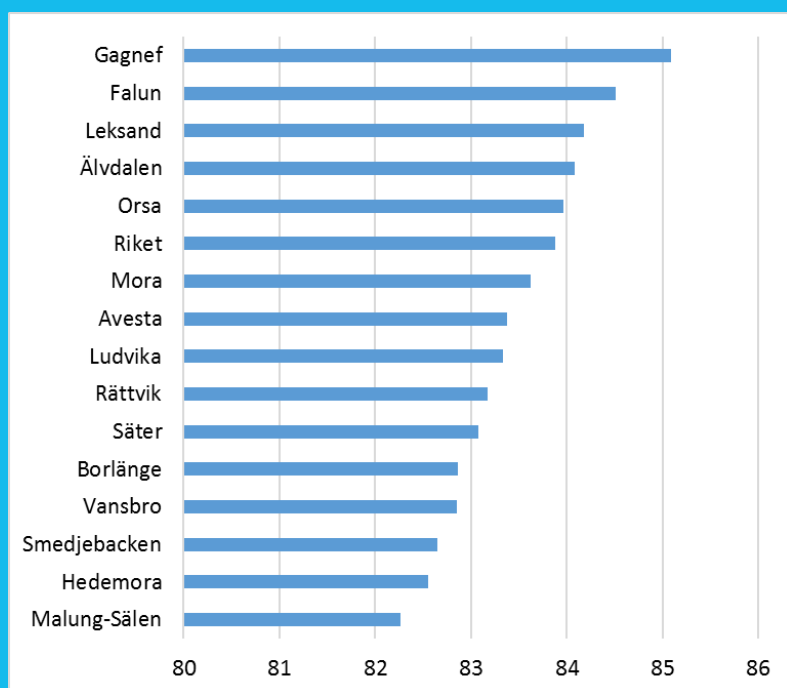

Sänkt allmänt hälsotillstånd – en förlust av mänsklig potential och risk till för tidig död

Mer än 40 000 personer eller 26 % av Dalarnas befolkning i åldrarna 16-64 anger att de besväras av långvarig sjukdom som innebär nedsatt arbetsförmåga. Liksom i övriga landet är problemen vanligare i gruppen med endast förgymnasial utbildning. I Dalarna ses därtill att män med gymnasial utbildning samt både män och kvinnor med eftergymnasial utbildning anger

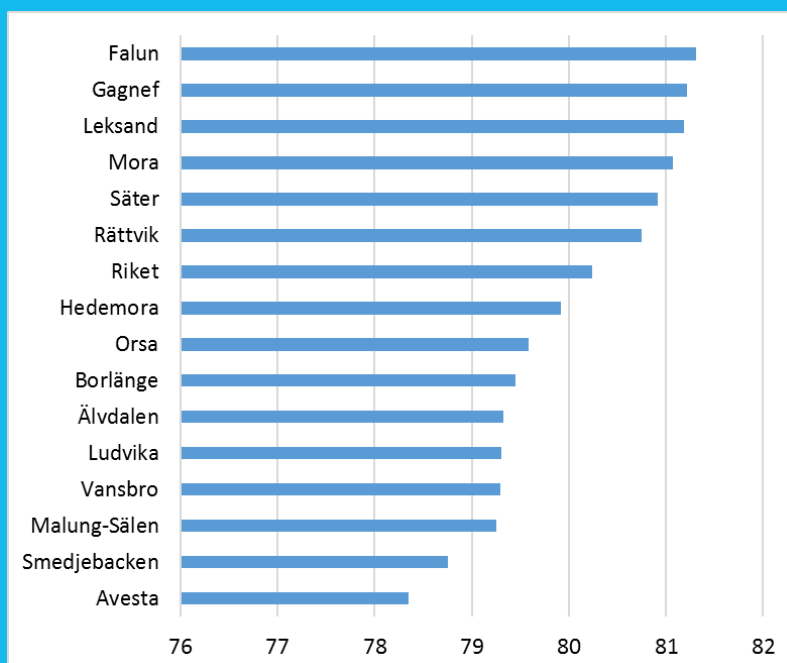
nedsatt arbetsförmåga i signifikant högre grad än riket i övrigt.

Skillnader i hälsa uttrycks i genom skillnader i medellivslängd. Det råder skillnad i medellivslängd mellan befolkningen i Dalarnas kommuner, för både kvinnor och män (Diagram 1a & 1b).

Diagram 1a.

Den förväntade medellivslängden från 0 års ålder hos kvinnorna i Dalarnas kommuner under mätperioden 2012-2016.

Diagram 1b.

Den förväntade medellivslängden från 0 års ålder hos männen i Dalarnas kommuner under mätperioden 2012-2016.

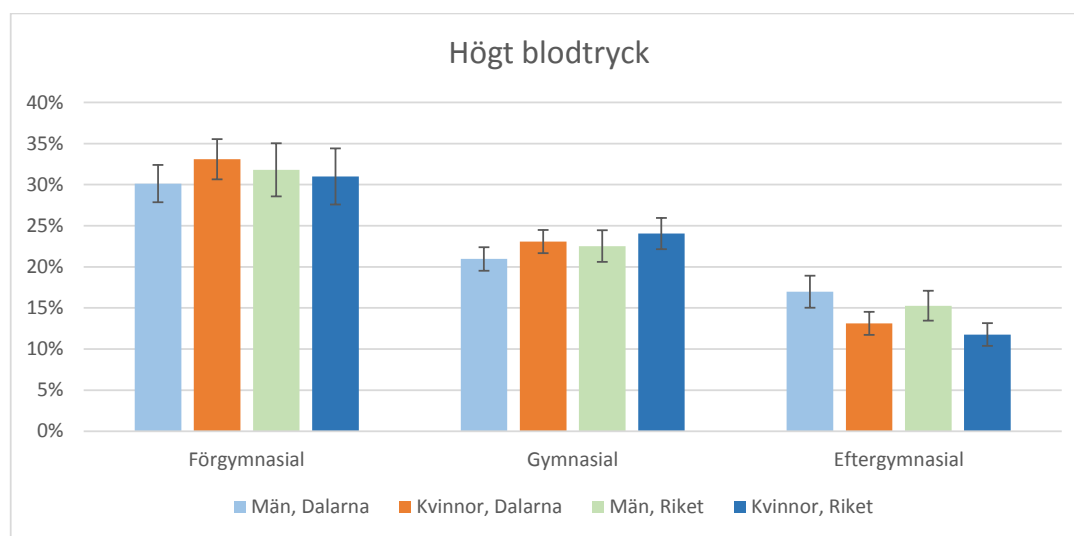

Högt blodtryck och diabetes vanligare hos de med kortast utbildning

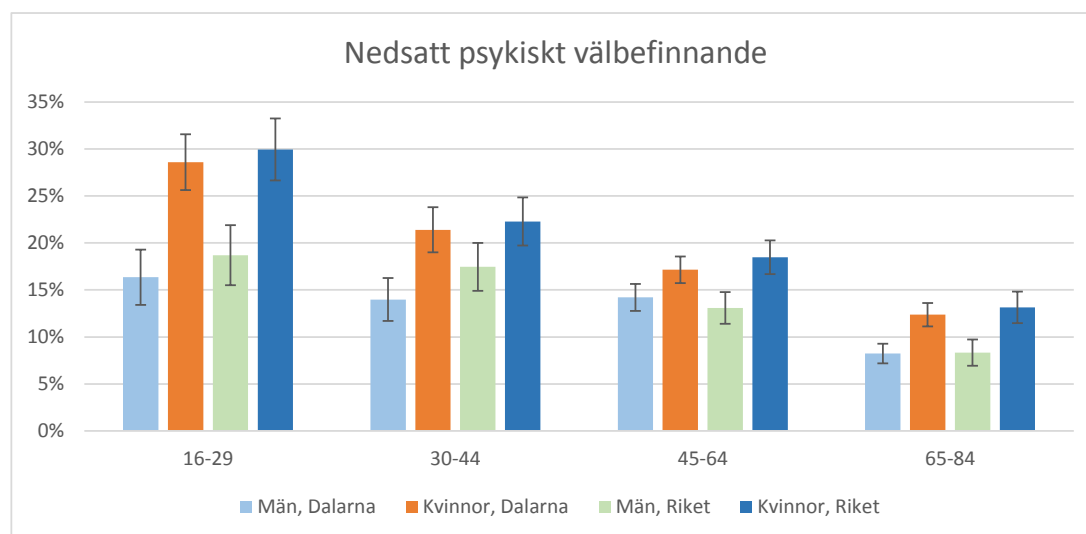
Hälsoklyftorna mellan socioekonomiska grupper är tydliga nästan oavsett hälsoproblem. Det gäller särskilt högt blodtryck (diagram 2) och diabetes. Den största riskgruppen är personer med enbart förgymnasial utbildning.

De största sjukdomsgrupperna

De sjukdomsgrupper som belastar Dalarnas befolkning mest är hjärt-kärlsjukdomar, cancer-sjukdomar och psykiska sjukdomar (diagram 3). Tillsammans svarar de för cirka 50 procent av den totala sjukdomsbördan. Riskgrupperna är även här personer med enbart förgymnasial utbildning.

Diagram 2. Personer med enbart förgymnasial utbildning uppvisar dubbelt så hög förekomst av högt blodtryck (ca 30 %) som personer med eftergymnasial utbildning (ca 15 %). Bilden för Dalarna är samstämmig med resten av landet (Hälsa på lika villkor – Dalarna 2014).

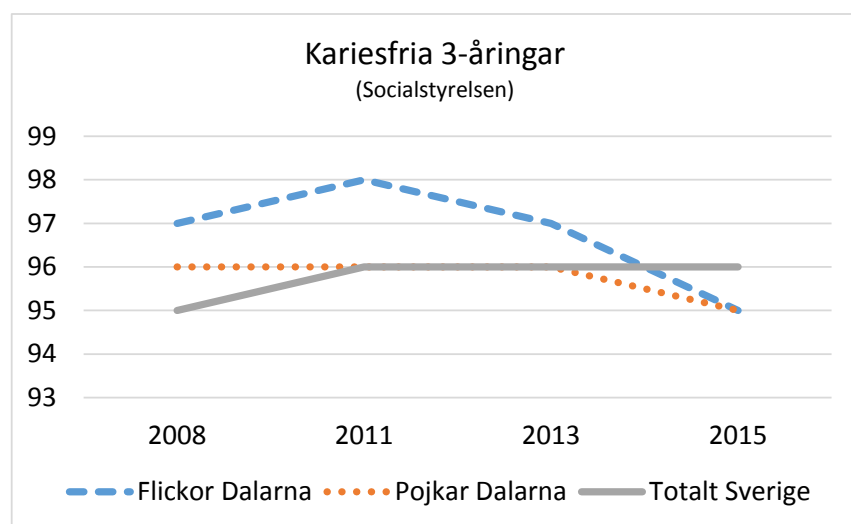

Diagram 3. Nedsatt psykiskt välbefinnande är särskilt vanligt hos unga kvinnor (Hälsa på lika villkor – Dalarna 2014).

Barns ohälsa – en förlust för alla – kräver ökad samverkan

Även när det gäller t.ex. tandhälsa, fetma och allmänt hälsotillstånd slår de socioekonomiska skillnaderna igenom. Det gäller även barn. UNICEF:s rapport om barns situation hos OECD-länderna när det gäller inkomst, utbildning, hälsa och välbefinnande, visar att Sverige tillhör de länder som fallit mest i rankingen – till 23:e plats av 35 länder - efter att tidigare placerat sig bland toppländerna. Det är samhällets förmåga att möta behoven hos de mest utsatta barnen som sviktar. Följderna för barnet kan bli avbruten skolgång, missbruk, kriminalitet och arbetslöshet och därmed en förlust för oss alla.

Landstinget Dalarna har ett ansvar i implementeringsprocessen av det nya nationella barnhälsovårdsprogrammet. Det nya BHV-programmet innehåller såväl universella insatser till alla barn och familjer samt riktade insatser vid behov. Utifrån barnets och dess familjs perspektiv hanteras barnets hälsa, utveckling och livsvillkor, barnkonventionen, etik, jämlikhet, genus samt förändringar i samhällsutvecklingen. Ett fungerande samarbete med t.ex. socialtjänst, barnpsykiatri, förskola, tandvård och barnsjukvård betonas i det nya BHV-programmet.

Diagram 4. Tandhälsan bland unga förbättras i Sverige men bland förskolebarn ses dock en svag negativ trend där allt fler barn har karies i mjölk tänderna. Så även i Dalarna som dessutom har en något sämre utveckling än landet totalt. Ökningen av karies i mjölk tänderna bör föranleda en översyn över möjliga kariespreventiva strategier och åtgärder. De starkaste riskfaktorerna bland barn och unga för att få karies är av socio-ekonomisk karaktär: att ha föräldrar från länder utanför Norden och Västeuropa, att familjen får ekonomiskt bistånd, att föräldrarna har högst grundskoleutbildning, att föräldrarna är unga och själva har dålig tandhälsa.

För en mer personcentrerad vård

Befolkningens hälsoutveckling och ohälsans mönster ställer nya krav på vårdens kompetens och arbetsformer, inte minst i metoder för att stödja patientens tilltro till sin egen förmåga. Den psykiska ohälsan ökar och allt fler äldre lever med kronisk sjukdom. De växande skillnaderna i hälsa mellan olika grupper kopplar till stressrelaterad ohälsa och bristande hantering av stress inklusive ogynnsamma levnadsvanor. Skillnader i hälsoförståelse och skillnader i inre och yttre resurser påverkar patienters vanor att söka vård, att Hälso- och sjukvården får i allt högre grad hantera patienter med sammansatta och komplexa vårdbehov.

Sjukvårdens strukturer och organisation måste stödja och underlätta det samspel mellan patient och vårdpersonal där vårdbehov identifieras och beslut om diagnostik, behandling och rehabilitering fattas för att uppnå högsta effektivitet och kvalitet i vården. Ett systematiskt utvecklingsarbete för en mer personcentrerad vård med ett hälsofrämjande förhållningssätt, som Landstinget Dalarna beslutat om att inleda, är ett viktigt led för att uppnå detta.

Genom digitaliseringen och spridningen kan vården bli effektivare och komma närmare invånarna vilket innebär större medverkan och inflytande för var och en när det gäller allt från prevention, tidig upptäckt och diagnos till behandling. Det betyder att allt större del av människors vårdbehov kan tillgodoses utanför sjukhusen.

Mer samverkan och hälsofrämjande samhällen för äldres behov

Att säkra vård och omsorg för de mest sjuka äldre framstår allt mer som en av de största utmaningarna. I Närsjukvårdsutredningen och det landstingsinterna arbetet Bättre liv för sjuka äldre finns en rad rekommendationer om viktiga åtgärder. En åtgärd handlar om att stödja utvecklingsområdet E-hälsa med fokus på kvalitetsvinster för sjuka äldre. En annan handlar om fortsatt utveckling av en gemensam samverkansplattform för slutenvården, primärvården och länets kommuner för en mer sammanhållen vård och omsorg. I den nationella utredningen Effektiv vård går liknande rekommendationer att läsa.

Det är också angeläget med ett systematiskt hälsofrämjande arbete som involverar hela samhället för att hos en åldrande befolkning kunna öka antalet år med bevarad funktion samt minimera sjukdomstiden.

Utmaningar

Jämlikhet och hållbarhet

Vi som lever idag har ett ansvar att lämna över samhället till nästa generation minst lika bra som det var när vi fick det till låns. Därför ska jämlikhet och hållbarhet genomsyra allt vi gör.

Landstinget ska arbeta med ekonomisk, social och ekologisk hållbarhet för att utveckla Dalarna för framtiden.

Social hållbarhet

Landstinget har visionen om ett Dalarna där alla människor är jämlika. För att åstadkomma detta ska landstinget arbeta med att identifiera, utjämna och förebygga ojämlikheter i hälsa, samt kompensera för de skillnader som existerar.

Särskilt viktigt är barnperspektivet. När vi minskar skillnader mellan barn kan vi på bästa sätt använda våra gemensamma resurser och få bäst utfall. Därför ska en särskild plan för att minska skillnader i hälsa hos barn göras. För att arbeta strukturerat för jämställdhet använder landstinget sig av SKL:s checklista för jämställdhetsanalys vid all beredning, beslutsfattande och uppföljning.

Landstinget ska skapa förutsättningar för god folkhälsa och stödja invånarna till hälsosamma livsvanor. Det fysiska och psykiska välbefinnandet hos befolkningen ska stärkas. Genom ett strategiskt och i verksamheterna integrerat folkhälsoarbete ökar möjligheterna till ett friskare, tryggare och rikare liv där vi gemensamt förebygger sjukdomar. Utöver förbättrad hälsa för människorna ger det också en lägre kostnadsutveckling för samhällets sjukvårdskostnader. Samtliga verksamheter i landstinget ska därför bidra till det hälsofrämjande arbetet och utifrån sina perspektiv bidra till landstingets mål.

Olika grupper av människor i samhället stärks och utvecklas av att mötas. När den demografiska sammansättningen i Dalarna utvecklas ska landstinget vara en självklar del i arbetet att ta tillvara alla människors unika kompetenser. Integration är en rörelse där alla människor är

inblandade, därför ska Landstinget Dalarna på olika sätt bidra till ett samhälle präglad av mångfald, demokrati och alla människors lika värde. Detta konkretiseras bland annat genom Landstinget Dalarnas uppdrag för det samiska och finska förvaltningsområdet.

Ekologisk hållbarhet

Landstinget ska ta ett långtgående ansvar för en hållbar utveckling och miljö- och hållbarhetsarbetet ska vara en integrerad del i all verksamhet. Landstinget ska fortsätta arbetet för att uppnå Dalarnas miljömål. Landstingets syn på hållbar utveckling följer Agenda 2030 och FN:s 17 hållbarhetsmål och en struktur för detta ska arbetas fram och planteras med befintligt arbete.

Arbetet med att minska landstingets växthusgasutsläpp ska fortsätta, bland annat genom omställning för att destruera lustgas samt ställa om transporter mot ökat fossilfritt resande. Det kommer också att vara fokus på att arbeta med avfallsfrågorna.

Åtgärder ska arbetas in i befintliga rutiner för att anpassa verksamheten inför kommande klimatförändringar.

Arbetet med att energieffektivisera byggnader ska fortsätta genom att styra kravnivåer på byggnader och dess system mot fastställda hållbarhetskrav. Landstinget Dalarna ska även fortsättningsvis ha bland Sveriges mest energieffektiva fastighetsbestånd. Arbetet med energieffektivisering inom hela landstinget kommer att intensifieras.

Inom hälso- och sjukvården är målet att minska kemikalie- och antibiotikaanvändningen. Ett fortsatt fokus är hållbara upphandlingar för att om möjligt välja bort produkter som kan innehålla miljö- och hälsoskadliga ämnen, exempelvis leksaker, madrasser, kuddar, textilier men även sjukvårdsmaterial. Maten som serveras på sjukhusen och folkhögskolorna ska i allt högre grad vara ekologisk.

Ekonomisk hållbarhet

Under 2015 genomfördes en genomlysning av hälso- och sjukvården samt övriga landstingsverksamheter. Den resulterade i en struktur- och förändringsplan som syftar till en långsiktigt hållbar hälso- och sjukvård som ryms inom tillgänglig ekonomisk ram. Under planperioden måste samtliga verksamheter och medarbetare fokusera samt involveras för att klara den uppgiften.

Landstinget Dalarna ska ha en långsiktigt hållbar ekonomi och verksamheter som ryms inom tillgänglig ekonomisk ram. Detta ska göras på ett sätt som samtidigt säkerställer:

- En patientsäker hälso- och sjukvård.
- Att Landstinget Dalarna är en attraktiv arbetsgivare som klarar av att bemanna hälso- och sjukvården med kompetent personal. Detta för att uppnå kontinuitet och trygghet för såväl personal som länets patienter och invånare.

För att uppnå och säkerställa dessa uppdrag krävs fortsatt enträget arbete, prioriteringar och väl övervägda beslut. Efter 2016 kan det konstateras att pågående förändringsarbete når goda ekonomiska och verksamhetsmässiga resultat, att hårt arbete lönar sig. Alla som verkar inom landstinget, både i professionen och politiken, har en stor uppgift i att fortsätta leverera förändring för en hållbar och jämlik framtid.

Under 2016 implementerades en ny planerings- och styrmodell som en viktig grund för att uppnå landstinget Dalarnas vision och mål. Modellen skall under planperioden utvärderas och kvalitets-säkras i förhållande till dess syfte och funktionalitet. Former och metoder för arbete med prioriteringar och bemanning, kompetens, behöver utvecklas som viktiga bidrag till en effektiv planering och styrning. Hög produktivitet och effektivitet behöver säkerställas genom goda metoder för uppföljning.

Medarbetare

Kompetent och engagerad personal är en förutsättning för att klara den goda verksamhet medborgarna är i behov av. Landstinget ska därför vara en attraktiv arbetsgivare som ger medarbetarna möjlighet att utvecklas inom sitt yrke. Anställda inom Landstinget Dalarna ska

ha konkurrenskraftiga anställningsvillkor och en löneutveckling i nationell topp.

En av de största utmaningarna Landstinget Dalarna står inför som arbetsgivare är generationsväxlingen. För att klara utmaningen ska rekrytering av ny personal vara långsiktig och strategisk, samtidigt som arbetsplatserna hela tiden måste utvecklas för att behålla den personal vi har. En viktig resurs som landstinget ska ta tillvara är alla människor som kommit till Sverige med en utbildning från ett annat land. Ett kraftfullt arbete för validering av kompetens måste upprättas, i nära samarbete med de fackliga organisationerna.

Alla medarbetare ska känna att deras kompetens tas till vara på rätt sätt. För en god arbetsmiljö, ett hållbart arbetsliv samt en mer effektiv verksamhet måste all personal ha arbetsuppgifter som motsvarar respektive persons kompetens. Som anställd ska man ha möjlighet att utvecklas inom sitt yrke och samtliga anställda ska ha en personlig utvecklingsplan. Alla anställningar ska i grunden alltid vara heltid men som medarbetare ska man i görligaste mån kunna anpassa sin tjänstgöringsgrad utifrån de förutsättningar man själv har.

Våra chefer har en viktig roll i att skapa hållbara och attraktiva arbetsplatser. Ledarskapet spelar en avgörande roll för hur väl medarbetarna lyckas bidra till verksamhetens mål. Därför ska även cheferna kontinuerligt ges stöd och kompetensutveckling.

Landstingets arbetsplatser ska kännetecknas av delaktighet och möjlighet till påverkan. På så vis skapas en god psykosocial arbetsmiljö. Utöver detta ska landstinget ha en god fysisk arbetsmiljö. Arbetet med att minska sjukskrivningar är prioriterat.

Landstinget ska vara en aktiv partner på arbetsmarknaden som ger attraktiva möjligheter till utbildning och arbete. Ett sätt för att fler ska kunna gå från arbetslöshet till arbete är så kallade extratjänster. Idag finns många människor inom jobb- och utvecklingsgarantin eller är nyanlända till Sverige. Landstinget ska se extratjänster som en resurs som både förstärker verksamheten, arbetsmarknaden och den enskilde individen. På lång sikt kan det leda till bättre generationsväxlingar och på kort sikt underlätta för befintlig

personal med enklare arbetsuppgifter som inte kräver utbildning eller handledning.

Barn och Unga

Enligt FNs barnkonvention har varje barn rätt att åtnjuta en god hälsa, rätt till delaktighet och social trygghet. Barnperspektivet ska genomsyra landstingets samtliga verksamheter.

Det finns stora skillnader barn emellan kopplat till föräldrars socioekonomiska situation och samhället har ett ansvar att göra något åt detta. Landstinget Dalarna ska därför genomsyras av arbetet att identifiera, utjämna och förebygga ojämlikheter i hälsa hos barn och unga, samt kompensera för de skillnader som existerar.

Barn och unga ska respekteras och vara delaktiga i beslut som rör dem eller nära anhöriga. Det är också viktigt att barn och ungas eventuella hälsorisker uppmärksammas tidigt.

Den psykiska ohälsan hos barn och unga ökar i samhället. Vård och behandling av barn och unga ska utvecklas och vårdnivåerna tydliggöras. När det gäller barn och unga är den tidiga interventionen viktig. Barn och unga och deras närstående ska få rätt och adekvat hjälp inom rimlig tid och på rätt vårdnivå. Landstinget Dalarna ska fortsätta att utveckla stödet inom primärvården för barn och unga med psykisk ohälsa.

Landstinget Dalarna ska tillsammans med länets kommuner intensifiera det gemensamma arbetet med familjecentraler. Arbetet ska, som beskrivet i en strategi fastställd av landstingets hälso- och sjukvårdsnämnd, både utveckla de familjecentraler som finns idag och syfta till att bilda nya.

Längre liv

Människor lever längre idag än någonsin tidigare, en utveckling landstinget på alla sätt ska verka för att stärka. För att befolkningen ska bibehålla god hälsa och livskvalitet under hela livet är förebyggande och hälsofrämjande insatser i tidig medelålder viktiga för äldres hälsa. Fysiska, sociala och kulturella aktiviteter är viktiga för god fysisk och psykisk hälsa och livskvalitet.

Äldre med psykisk ohälsa ska få ett bättre mottagande och en kartläggning ska göras av eventuella åldersrelaterade skillnader vid val av be-

handlingsmetoder hos äldre med psykisk ohälsa. Metoder ska utvecklas för att snabbare uppmärksamma psykisk ohälsa hos äldre och behandling sätts in.

Ett systematiskt hälsofrämjande arbete som involverar hela samhället är viktigt för att ytterligare kunna öka antalet år med god hälsa hos en åldrande befolkning.

Utveckling av digitala tjänster för ökad tillgänglighet är en prioritet, jämte en förbättrad samverkan med länets kommuner.

Bildande av länsregion

Landstinget Dalarna och Region Dalarna beslöt i december 2015 att ett arbete skulle inledas i syfte att Dalarna skulle vara en länsregion 2019. Syftet med bildandet av en länsregion är att skapa en kraftfull och effektiv organisation, med ett direktvalt fullmäktige, som tillsammans med länets kommuner, kan skapa goda förutsättningar för bland annat hälso- och sjukvården, den regionala utvecklingen och kollektivtrafiken.

Ett direktvalt regionfullmäktige, med egen beskattningsrätt och ett tydligt ansvar, ger förutsättningar för ett starkt ledarskap i Dalarna. Legitimitet skapas även genom länsregionens nära samverkan med länets kommuner, näringsliv, högskolor och universitet, angränsande regioner, statliga myndigheter och organisationer verksamma i regionen.

Bildande av en länsregion har flera viktiga beståndsdelar:

- Starkare demokratiskt inflytande över utvecklingsfrågorna
- Samlat ansvar för den regionala utvecklingspolitiken
- Bättre samordning, starkare planeringsförmåga och större beslutskraft
- Större förhandlingsmakt
- En samlad internationell samverkan
- Kommunalt inflytande

Genom att länets kommuner ges inflytande i beredningsprocesser inför beslut som rör dem och länsregionen stärks det regionala ledarskapet ytterligare. För att nå målet med en stark region är det mycket viktigt med en väl utvecklad dialog och samverkan mellan länsregionen och länets kommuner inom flera ansvarsområden i syfte att ge ett kommunalt inflytande.

Kollektivtrafik

Landstinget Dalarna kommer i och med regionbildningen att ta över ansvaret för kollektivtrafiken i Dalarna.

Kollektivtrafiken på väg och järnväg är en viktig förutsättning för att människors vardag ska fungera och den regionala utvecklingen i Dalarna. För kvinnor, pensionärer och unga är kollektivtrafiken särskilt viktig och den utgör därmed ett viktigt verktyg för att motverka socio-ekonomiska skillnader. En väl utbyggd kollektivtrafik berikar människors liv och utvecklar regionen genom att möjliggöra pendling till arbete och studier och stimulerar turistnäring och kulturbesök och andra fritidsaktiviteter. I denna strävan är en ökad marknadsandel för kollektivtrafiken och ett ökat kollektivt resande angelägna mål.

Region Dalarna är nuvarande regional kollektivtrafikmyndighet i Dalarna och har därmed ett myndighetsansvar i enlighet med lagen om kollektivtrafik (2010:1065) för länets kollektivtrafik. Det innebär att fatta beslut om allmän trafikplikt och formulera ett trafikförsörjningsprogram som belyser Dalarnas behov av kollektivtrafik och utifrån det forma mål och visioner. Till programmet hör även en trafikförsörjningsplan där man mer detaljerat redovisar trafikarbetet, dess kostnader och resandeutveckling de är också de som ansvarar för genomförandet av trafikarbetet och dess utveckling utifrån de direktiv som ges.

Arbetet med att flytta över myndighetsansvaret till Landstinget Dalarna kommer att påbörjas redan under år 2017.

Forskning och utveckling

Landstinget Dalarna ska genomsyras av framtidstro och utveckling. Genom satsningar på forskning och ny teknik ska våra verksamheter kontinuerligt förbättras och effektiviseras. Genom forskning produceras kunskap som bidrar till bätt-

re behandlingsmetoder och ökad hälsa för personer som är i kontakt med hälso- och sjukvården. Patientnyttan en grundläggande utgångspunkt.

Genom satsning på forskning och samverkan i forskning med Högskolan Dalarna, andra lärosäten och andra Landsting i regionen kan vi tillsammans utveckla Dalarna för framtiden. Vi deltar i arbetet med att bygga stödstrukturer för forskning som bidrar till en attraktiv och stärkt ställning för regionen. Satsningen på klinisk forskning följs upp på lokal och regional nivå genom mätbara mål. För att bibehålla vetenskapligt kompetent personal ska karriärvägar tydliggöras och kommuniceras. Patienters erfarenhet och kunskap tas tillvara i olika sammanhang. Detta stödjer också arbetet för en mer personcentrerad vård.

Investeringar

Landstinget Dalarna ska ha funktionella, trivsamma och effektiva lokaler. Landstingets fastigheter har fler möjligheter att ta vara på. Den medicinska utvecklingen går framåt och utvecklar vård och hälsa. Energi- och klimatsmarta lokaler ger en bättre miljö och ekonomi. Landstingets lokaler ska vara tillgängliga och bra att vistas i för både personal och medborgare.

Investeringstakten ska öka och ambitionsnivån höjas. Därför kommer landstinget under de kommande åren behöva göra stora investeringar. Investeringar som kommer gynna Dalarnas positiva utveckling. Den högre investeringstakten ska ge ny medicinsk teknik, smartare lokaler samt bättre arbets- och vårdmiljö.

Redan idag är landstingets fastigheter bland de bättre i energieffektivitet, men ska bli ännu bättre. Landstinget kommer både behöva modernisera och bygga helt nytt. Primärvården kommer särskilt beaktas. Digitalisering kräver nya fastighetslösningar och medicinsk teknik, både i vården och landstingets andra verksamheter. Särskilt måste kopplingen till patientens hem och vardag bli tydlig.

Dagens vårdfastigheter är en plats för sjukdom – i framtiden också en plats för hälsa. Patientens upplevelse av vården och vårdmiljön blir central och därmed mjuka värden som trygghet, sammanhang och kontinuitet. Landstingets fastigheter och den medicintekniska utrustningen

ska utformas för att på bästa sätt kunna stödja gemensam process för hälsa och sjukvård mellan patienter, deras anhöriga, vårdpersonal och andra aktörer i samhället.

Digitalisering

Landstinget Dalarnas digitala invånartjänster ska vara pålitliga, säkra och lätta att använda. De ska stödja och utveckla delaktighet och kommunikation, förbättra tillgängligheten till landstingets verksamheter samt minska administration för medarbetarna.

Digital teknik kommer i grunden förändra vården i Sverige och Dalarna till det bättre. Landstinget Dalarna ska systematiskt använda digital teknik i hälso- och sjukvården för att förbättra hälsan hos befolkningen. Digital teknik ska i första hand användas för att förebygga sjukdomsfall, höja den medicinska kvaliteten, öka tillgängligheten till vården och förbättra arbetsmiljön för vård- och omsorgspersonal. Dessutom kan enskilda individer få nya verktyg för att engagera sig i och sköta sin hälsa eller i vården av en nära anhörig.

Uppföljning

Systematisk planering och styrning

I bilden presenteras tidsmässigt vad som utgör den systematiska planering och styrning som

Landstinget Dalarna säkerställt under 2017. Bilden visar veckovis, de aktiviteter som ska genomföras årligen.

Årshjulets "ledstång"

v. 1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13			
Verksamhetsberättelse		Riskhantering	Lönesamtal (dialogmodell)	Om-, när-, invärldsanalys	Riskhantering	Ev tillägg handlingssplan	Åskning investeringar	Dialoger i linjen	Lönesamtal (återkopplande)	Ledningens genomgång	Riskhantering	Dialoger i linjen			
MR															
Agera				Agera				Agera				Agera			
Informera & kommunicera				Informera & kommunicera				Informera & kommunicera				Informera & kommunicera			
14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26			
Egenkontroll: uppföljning			Utkast landstingsplan	Dialoger i linjen	Målbilder	Riskhantering	Verksamhetsplanering					Dialoger i linjen			
PR				MR											
Agera				Agera				Agera				Agera			
Informera & kommunicera				Informera & kommunicera				Informera & kommunicera				Informera & kommunicera			
27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39			
	Beslut landstingsplan	Måldelning			Tidplan/info vp o budget	Aktiviteter identifieras	Budgetarbete	Sommarrapport	Löneutvärdering/analys/behov	Rapport Riskhantering	Dialoger i linjen	MU-samtal startar			
					DR								PR		
Agera				Agera				Agera				Agera			
Informera & kommunicera				Informera & kommunicera				Informera & kommunicera				Informera & kommunicera			
40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52			
Ledningens genomgång	Prioriteringsarbete	Budget inmatas	Mått formuleras		Verksamhets- och handlingssplaner beslutas		Budget fastställs		Egenkontroll: verksamhets- och budgetstyrning			Ta fram plan för kommande års verksamhets- och ekonomistyrning			
				MR											
Agera				Agera				Agera				Agera			
Informera & kommunicera				Informera & kommunicera				Informera & kommunicera				Informera & kommunicera			

Förklaring:

- **Information/kommunikation** – en återkommande aktivitet kopplat till de ingående delarna i "ledstången". Det handlar både om att skapa delaktighet, förståelse och ha kontroll för att samtliga intressenter/beslutsfattare ska ha relevant information och kunna fatta beslut. Information/kommunikation behövs både i linjen och mellan olika verksamheter i koncernen.
- **Agera** – en återkommande reaktion på det som framkommer under de olika aktiviteterna. Det kan handla om åtgärder, beslut som tas, rutiner som förtydligas, förbättringsarbeten etc., i syfte att nå uppsatta mål.
- **MR** – månadsrapport klar
- **PR** – periodrapport klar
- **DR** – delårsrapport klar

Finansplan 2018-2020

Budget 2018

Landstingsstyrelsen 2017-05-29
Landstingsfullmäktige 2017-06-12-13
LD17/01587

Nyckeltal	Bokslut 2016	Prognos 2017	Budget 2017	Budget 2018	Plan 2019	Plan 2020
Skattesats	11,16	11,16	11,16	11,16	11,16	11,16
Skatteintäcks- och generella statsbidragsutveckling, %	5,3	4,4	4,4	3,0	3,0	2,9
Nettokostnadsutveckling, %	0,8	3,8	3,8	2,7	3,0	3,4
Årets investeringar, mkr	296	578	578	600	600	600
Resultat att återställa, mkr	-227	-55	-55	145	289	397
Placerade pensionsmedel, mkr	480	580	532	680	780	880
Soliditet, %	-5	-0,8	-4	3	5	7
Soliditet inkl ansvarsförbindelse, %	-119	-107	-110	-90	-78	-69
Lån vid årets slut, mkr	400	400	400	400	400	400
Ansvarsförbindelse pensioner intjänade före 1998 inkl löneskatt, mkr	4 983	4 900	4 900	4 793	4 761	4 695
Pensionsavsättning, förmånsbestämd ålderspension inkl löneskatt, mkr	2 697	2 900	2 900	3 137	3 526	3 914

BUDGET 2018 OCH PLAN 2018-2020

Ekonomisk strategi och struktur- och förändringsplanen

I landstingsplanen anges politikens inriktning och uppdrag för landstingets ekonomi. Det är av stor vikt att landstingsplanens inriktning harmoniseras i förhållande till givna ekonomiska förutsättningar som en utgångspunkt för en långsiktigt hållbar och balanserad verksamhet och ekonomi.

En kvarvarande utmaning under den kommande planperioden är att balansera verksamhet och ekonomi. Landstingets ekonomiska restriktioner är den yttre gräns inom vilken verksamheten ska bedrivas och eventuella målkonflikter måste hanteras utifrån detta. Det är därför viktigt att det i landstinget skapas en god ekonomisk hushållning, vilket bland annat innebär att verksamheten ska vara ändamålsenlig och kostnadseffektiv i förhållande till identifierade behov. I ett omvärldsperspektiv skall kostnadsnivån maximalt vara på en genomsnittsnivå jämfört med liknande landsting.

I juni 2015 fattade fullmäktige beslut om en struktur- och förändringsplan med målbilden om att stärka landstingets ekonomi med i storleksordningen 700 mkr under perioden fram till och med 2019.

Struktur- och förändringsplanens övergripande målbilder är:

- En högkvalitativ och patientsäker hälso- och sjukvård
- En hållbar ekonomi i balans
- Hållbar och god arbetsmiljö

I landstingsplanen 2016 formuleras även en målbild om en jämlik hälsa i befolkningen

I samband med årsredovisningen 2016 kan konstateras en god måluppfyllelse av verkställda beslut och med en positiv effekt på landstingets ekonomi. Resultatet 2016 uppgick till +186 mkr vilket i sin tur var drygt 330 mkr bättre jämfört 2015. Samtidigt som detta uppnåtts har i allt väsentligt produktion och kvalitet bibehållits till en lägre kostnad, vilket leder till en förbättrad produktivitet och effektivitet. För arbetsmiljö finns inga negativa systematiska indikatorer. Parallellt med förändringsarbetet har externa faktorer som asylinvandringen och rekryteringsvärighet för viss spetskompetens hanterats under ordnade former.

Den ekonomiska strategin utgår från ett fortsatt koncerngemensamt fokus och på de avslutande stegen i struktur- och förändringsplanen. Fram till 2019 är den ekonomiska målbilden ytterligare 150 mkr samt därutöver eventuella kvarvarande obalanser i verksamheterna. Målbilden skall uppnås genom fortsatt ökad effektivitet inom samtliga verksamheter. Landstingsdirektör har bildat en särskild strategisk grupp med ansvar om att forma strategin och åtgärder för att uppnå den samlade målbilden. Strategin viktigaste framgångsfaktorer är:

- Samverkan
- Prioriteringar
- Effektivare framtida arbetssätt
- Ledarskap

Uppdrag har formulerats kring:

- Framtidens nära vård
  - Att utreda och definiera den nära vårdens grunduppdrag och tilläggsuppdrag
  - Att identifiera hur arbetssättet i den nära vården ska se ut
  - Att identifiera kompetensbehov och bemanning
  - Att identifiera behov av lokaler och investeringar inom e-hälsa
  - Att identifiera vem som har ansvar att utföra den
  - Att belysa konsekvenserna för den specialiserade vården och primärvården och hälsovalsavtalet
  - Att belysa hur den nära vården ska finansieras, med utgångspunkt i omfördelning inom befintlig resursram
- Prioriteringar och förändrat uppdrag
  - En genomförandeplan på hur hälso- och sjukvården samt övriga verksamheter genom prioriteringsmodellen kan arbeta fram förändringar i uppdragen för att kunna harmonisera verksamhetsnivån med de ekonomiska förutsättningarna.

- Presentera en konkretisering om hur prioriteringarna kan omsättas i besparingar eller växla in den kortsiktigt lägre kostnadsnivån till en långsiktigt hållbar kostnadsnivå.
- Fokusera på ökad grad av standardisering
- Produktivitet och effektivitet i hälso- och sjukvården
  - Utifrån befintlig nationell statistik beskriva effektiviteten och produktiviteten i landstingets hälso- och sjukvård
  - Omvärldsanalys

Uppdragen skall besvaras september och utgöra underlag för att konkretisera åtgärder för att uppnå de ekonomiska förutsättningar samt utgöra underlag för verksamheternas planerings- och budgetmässiga förutsättningar för 2018 (-2019). Mot den bakgrunden hanteras i föreliggande budget flertalet budgetmässiga planeringsförutsättningar landstingsövergripande, för att först brytas ned i samband med beslut om konkreta åtgärder och definitivt beslutas tillsammans med landstingsplan i LF november.

Genomförande av struktur- och förändringsplanen skall leda till det ackumulerade underskottet återställs men framförallt för att skapa utrymme och ”spänst” i landstingets ekonomi inför framtida utmaningar i form av den demografiska och medicinska utvecklingen. Landstinget står och planerar för ett ökat behov av nödvändiga investeringar, för att skapa förutsättningar för ökad effektivitet och kvalitet, vilket även i sin tur förutsätter en långsiktigt hållbar ekonomi.

Planerings- och styrmodell, process för intern styrning och kontroll.

En mer effektiv, transparant planerings- och styrmodell implementerades 2016, och med en successivt fortsatt utveckling under planperioden, med en övergripande målbild om att koppling mellan verksamhetsplan och ekonomiska förutsättningar säkerställs.

Från 2017 har ny policy och process kring intern styrning och kontroll beslutats med syfte att säkerställa en effektiv förvaltning. Detta skall uppnås genom att fortlöpande anpassa organisationen, införa metoder och rutiner för att med rimlig grad av säkerhet säkerställa att:

- Möjliga externa och interna risker observeras, bedöms och förebyggs
- Verksamheten är ändamålsenlig och kostnadseffektiv
- Den finansiella rapporteringen är tillförlitlig
- Rapportering och information om verksamheten är tillförlitlig
- Tillämpning lagar, föreskrifter, riktlinjer m.m. efterlevs.

Planerings- och styrmodellen samt process kring intern styrning och kontroll är viktiga grundbultar inom ramen för att uppnå struktur- och förändringsplanens målbild.

God ekonomisk hushållning - Finansiella mål

I landstingsplanen anges politikens inriktning för landstingets ekonomi. Landstinget ska ha en god ekonomisk hushållning och de finansiella målen som anges framgår av tabellen nedan.

Syftet med god ekonomisk hushållning är att skapa så stor nytta som möjligt för medborgarna med de resurser som står till förfogande. För att skapa handlingsutrymme för att utveckla verksamheten och klara kommande investeringar och pensionsåtaganden måste budgeterade resultatmål uppnås. God hushållning förutsätter en långsiktigt hållbar ekonomisk utveckling som ger handlingsberedskap för framtiden.

Skattesatsen 2017 är 11,16 kronor. I förslaget till budget- och plan 2018-2020 är skattesatsen oförändrad.

Konsekvenser på förändrad skattesats med anledning av förestående skatteväxling av kollektivtrafik har ej beaktats.

	Bokslut 2016	Prognos 2017	Budget 2017	Budget 2018	Plan 2019	Plan 2020
Finansiella mål						
Årets resultat, mkr (enl balanskrav)	171	172	172	200	144	108
Resultatet, enl balanskravet, ska vara ett överskott på minst 1% per år i genomsnitt över en fyraårsperiod av skatte- och statsbidragsintäkterna	0,8	2,1	2,1	2,3	1,6	1,2
Likviditeten, exkl placerade pensionsmedel, ska fortlöpande ha en positiv utveckling och garantera adekvat kortsiktig betalningsberedskap, mkr	373	445	297	522	705	861
Likviditetsmål enl ovan, beloppsökning, mkr		72		77	183	156
Likviditetsmål enl ovan, procentuell ökning, %		19%		17%	35%	22%

Resultat

Det finansiella målet att resultatet ska vara ett överskott på minst 1 procent per år i genomsnitt över en treårsperiod av skatte- och statsbidragsintäkter uppnås.

Budgeterat resultat 2018 är 200 mkr och motsvarar 2,3 procent av skatte- och statsbidragsintäkter.

Övriga år under planperioden motsvarar resultatet mellan 1,2 och 1,6 procent per år.

Resultatöverskott i verksamheten skapar handlingsutrymme för att utveckla verksamheten och ha förmåga att fullgöra framtida ekonomiska åtaganden, bl a pensionsåtaganden. Utrymme behöver finnas för oförutsedda händelser och risker, till exempel sämre skatteunderlagsutveckling, oväntade kostnadsökningar med mera.

Med resultatmål avses resultat enligt balanskravet. Balanskravsresultatet är det mest relevanta måttet på landstingets egen förmåga att planera och styra ekonomin och där opåverkbara, jämförelsestörande poster i normalfallet exkluderas.

Skatte-, statsbidrags- och nettokostnadsutveckling

För att upprätthålla ekonomisk balans är det viktigt att verksamhetens nettokostnader inte ökar mer än skatteintäkter och statsbidrag. Budgeten för 2018 innebär en nettokostnadsökning med 2,7 procent jämfört med prognos per 2017. För att uppnå den budgeterade nettokostnadsutvecklingen förutsätts att pågående och planerade besparingsåtgärder ger beräknade ekonomiska effekter.

I planen 2019 ligger nettokostnadsökningen på 3,0 procent och 2020 på 3,4 procent. Skatteintäkter, utjämningsbidrag och generella statsbidrag ökar tillsammans med 3,0 procent 2018 och åren 2019-2020 med mellan 2,9 och 3,0 procent per år.

Balanskrav

Enligt kommunallagen ska landstinget ha ekonomi i balans, vilket innebär att budgeterat och redovisat resultat ska visa ett överskott. I de fall ett underskott redovisas skall det enligt kommunlagen och dess balanskrav ske ett återställande av underskottet senast inom tre år. Landstinget Dalarna hade vid årsskiftet 2015/2016 ett underskott på 398 mkr att återställa.

Resultaten i budget- och planförslaget tillsammans med prognostiserat resultat 2017 innebär att det ackumulerade underskottet återställs 2018.

Tabell: Återställande av ackumulerat underskott, belopp i mkr.

	Bokslut 2015	Bokslut 2016	Prognos 2017	Budget 2017	Budget 2018	Plan 2019	Plan 2020
Årets resultat	-99	171	172	172	200	144	108
Årets resultat enl balanskrav	-99	171	172	172	200	144	108
Återställande av tidigare års balanskravsresultat		171	172	172	200	144	108
Akkumulerat balanskrav	-398	-227	-55	-55	145	289	397

Resultatutjämningsreserv (RUR)

Lagstiftningen om god ekonomisk hushållning ger möjlighet att under vissa betingelser reservera delar av ett positivt resultat i en resultatutjämningsreserv (RUR). Om landstinget har ett negativt eget kapital får den del av resultatet som överstiger två procent av summan av skatteintäkter, generella statsbidrag och kommunalekonomisk utjämning reserveras. Resultatet i budget 2018 överstiger två procent men överskottet används för återställandet av tidigare års negativa resultat.

Likviditet

Ett kortsiktigt mål med likviditeten, exkl placerade pensionsmedel, är att den fortlöpande ska ha en positiv utveckling och garantera adekvat kortsiktig betalningsberedskap. Vid årsskiftet 2016/2017 uppgick likvida medel, exkl pensionsmedel, till 373 mkr. Därutöver var 480 mkr placerade som pensionsmedel. Likviditeten är sedan något år förstärkt med lån som numera uppgår till 400 mkr. Under planperioden förbättras likviditeten beroende på en positiv resultatutveckling och resultaten möjliggör även en årlig placering av pensionsmedel med 100 mkr. Ett långsiktigt mål med likviditeten är att begränsa behoven av extern upplåning.

Pensionsmedel

Pensionsutbetalningarna ökar kraftigt under planperioden och kulminerar under 2020-talet. I en strategi för att hantera framtida pensionsutbetalningar är det första delmålet att placerade medel för pensioner ska uppgå till minst 10 procent av den totala pensionsskulden. Målet uppnås under planperioden. För närvarande är 480 mkr placerade för pensionsändamål och under planperioden planeras ytterligare placeringar med 100 mkr per år. Placeringar 2020 uppgår då till 880 mkr.

Ekonomiska förutsättningar

Sveriges Kommuner och Landstings (SKL:s) bild av den samhällsekonomiska utvecklingen presenteras nedan. Ur *EkonomiNytt* nr 03/2017.

Den svenska ekonomin avslutade fjolåret starkt. För helåret 2016 beräknas BNP ha ökat med 3,5 procent. Skottår och ett relativt stort antal arbetsdagar gör att nivån blir extra hög. Justerat för effekterna av en ändrad kalender begränsas tillväxten till 3,2 procent. För i år 2017 räknar vi med att tillväxten i svensk ekonomi blir fortsatt hög. I kalenderkorrigerade termer beräknas BNP växa med 2,8 procent. Den fortsatt höga produktionstillväxten baseras på att det i år blir bättre fart på exporten och hushållens konsumtionsutgifter. Däremot beräknas investeringar och offentlig konsumtion växa i något långsammare takt.

Den fortsatt positiva utvecklingen i svensk ekonomi innebär att sysselsättningen och skatteunderlaget fortsätter växa i snabb takt. Arbetslösheten pressas tillbaka och når mot slutet av i år ner i en nivå som är jämförbar med de nivåer som rådde föregående högkonjunktur, dvs. strax innan finanskrisens utbrott. Trots ett alltmer ansträngt arbetsmarknadsläge antas löneutvecklingen bli fortsatt dämpad. Inte heller inflationen når några högre tal utan tolv månaderstalen för KPI fortsätter i år hålla sig under 2 procent. Riksbanken antas därmed dröja med att höja styrräntan till i början av nästa år.

Resursutnyttjandet i svensk ekonomi förutsätts stabiliseras på en hög nivå nästa år. Därefter beräknas konjunkturläget normaliseras. Det innebär att BNP, sysselsättning och skatteunderlag utvecklas svagare än under åren innan. Särskilt svag blir utvecklingen 2019 och 2020 i samband med att konjunkturläget gradvis försvagas. BNP beräknas då årligen växa med cirka 1½ procent att jämföra med 2,2 procent 2018 och 3–4 procent åren 2015–2017. Sysselsättningen i form av arbetade timmar beräknas inte längre öka. För kommunsektorns del innebär det en väsentligt svagare utveckling av skatteunderlaget än åren innan. Det är också, i reala termer, liktydigt med en svagare utveckling än normalt. Situationen för kommunsektorns del blir särskilt problematisk av att befolkningen och behoven av skola, vård och omsorg samtidigt växer extra snabbt.

Nyckeltal för den svenska ekonomin

Procentuell förändring

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
BNP *)	3,9	3,2	2,8	2,2	1,6	1,5
Sysselsättning, tim *)	1,0	1,9	1,5	0,3	0,0	0,0
Relativ arbetslöshet, nivå	7,4	6,9	6,5	6,4	6,5	6,7
Konsumentpris, KPI	0,0	1,0	1,6	2,3	2,7	2,8
Realt skatteunderlag	2,1	2,3	2,0	0,8	0,4	0,5

*Kalenderkorrigerad utveckling.

Skatteintäkter och kommunalekonomisk utjämning

Landstingets verksamhet påverkas i hög grad av vad som sker i omvärlden. Den samhällsekonomiska utvecklingen påverkar landstingets intäkter i form av skatteintäkter och statsbidrag. Det finns starka samband mellan ekonomisk tillväxt och resurser till hälso- och sjukvården.

I budget 2018 och plan 2018-2020 beräknas skatteintäkterna utifrån oförändrad skattesats, 11,16. Prognosen över landstingets skatteunderlag utgår från de antaganden som Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) redovisar i april, ekonominytt nr 07/2017.

Generella statsbidrag, läkemedel

Fortfarande saknas avtal mellan staten och Sveriges Kommuner och Landsting om statsbidrag för läkemedelsförmånen för 2018. Förhandlingar pågår. Landstingens kostnader för läkemedelsförmånerna 2015 översteg ersättningen från staten och innebar med gällande avtalskonstruktion om vinst- och förlustdelningsmodell en utökad ersättning. 2017 ligger statsbidraget för Landstinget Dalarnas del på 717 mkr, detta utifrån överenskommelse mellan SKL och staten i juni 2016. I avvaktan på nytt avtal tas motsvarande belopp upp respektive år under budget- och planperioden.

Specialdestinerade statsbidrag

I budget 2018 beräknas de specialdestinerade statsbidragen ligga kvar på samma nivå som budget 2017, det vill säga ca 90 mkr.

Följande specialdestinerade statsbidrag ingår i budget 2018:

• Professionsmiljard	28 mkr
• Sjukskrivning/rehab	25 mkr
• psykisk ohälsa	11 mkr
• cancervård	12 mkr
• kvinnosjukvård	14 mkr

Professionsmiljarden syftar till att höja kvaliteten och effektiviteten i hälso- och sjukvården genom att förbättra förutsättningarna för rätt användning av professionernas kompetens. Tidigare satsningar på ökad tillgänglighet i cancervården och förlossningsvården samt psykisk ohälsa fortsätter. Kostnader för insatser kopplade till statsbidragen är budgeterade med 66 mkr. Nettointäkten är således 24 mkr.

För att skapa långsiktiga planeringsförutsättningar för kommuner och landsting föreslår regeringen att 10 miljarder tillförs kommunsektorn per år från och med 2017. En del av pengarna fördelas efter antal invånare och en del med hänsyn till antal asylsökande och nyanlända. För Landstinget Dalarna innebär det ett tillskott med cirka 85 mkr 2018.

Befolkningsutveckling

Befolkningsutvecklingen har stor betydelse för landstinget eftersom den påverkar behov av och efterfrågan på landstingets tjänster. Den påverkar också landstingets intäkter, bland annat genom att bidrag för kommunalekonomisk utjämning baseras på invånarantal.

Antalet invånare i Dalarna är ca 284 500 vid årsskiftet 2016/2017 och beräknades enligt prognos i SKL planeringsförutsättningar (okt 2016) att från ca 281 000 invånare öka med ca 10 000 invånare under planperioden. Dalarnas invånarantal 2016 motsvarar drygt 2,8 procent av Sveriges befolkning.

Löne- och prisförändringar

Index för löne- och prisförändringar budgeteras koncernövergripande i denna budget 2018 och finansplan 2018-2020, inför LF junibeslut, för senare fördelning till respektive förvaltning / verksamhet. Det gäller såväl ordinarie index som index för läkemedel och högspecialiserad vård. En utgångspunkt för ställningstagandet är det landstingsövergripande arbete som nu genomförs via nyinrättad strategisk grupp. Fastställande sker i LF novemberbeslut för budget och plan 2018-2020.

I den nu framlagda planen innebär detta nominellt oförändrade ramar till respektive förvaltning / verksamhet, frånsett redan tidigare beslutade ramförändringar, exempelvis fördelning ur landstingsövergripande ram till respektive förvaltning.

Löne- och prisförändringar exkl läkemedel och högspecialiserad vård

För löne- och prisförändringar exklusive läkemedel och högspecialiserad vård används index 2,5 % för perioden i sin helhet. Detta med hänvisning till den ekonomiska strategin och de uppdrag som formulerats i nybildad strategisk grupp.

Läkemedel och högspecialiserad vård

För förmånsläkemedel har använts Socialstyrelsens prognos inför 2017 för indexuppräknung 2,3 % respektive år, detta har sedan justerats med effektiviseringskrav 1 %. Det innebär sammantaget en indexuppräknung på 1,3 % över planperioden.

För högspecialiserad vård är utgångspunkten 2,6 % plus därutöver en årlig kostnadsökningstakt med 1,5 %, samt justerat för effektivisering 1 %. Detta ger en total indexuppräknung med 3,1 % respektive år under planperioden.

Pensionskostnader

För redovisning av pensioner används den lagstadgade blandmodellen som innebär att pensioner intjänade före 1998 redovisas inom linjen som en ansvarsförbindelse. Det innebär att skulden endast finns beskriven som en notering under balansräkningen och att skuldökningen inte ingår i verksamhetens kostnader. Kostnaden uppstår vid utbetalningstillfället.

Pensioner intjänade efter 1998 kostnadsförs i samband med intjänandet. All nyintjänad förmåns pension kostnadsförs och redovisas som en avsättning i balansräkningen. Även avgiftsbestämd del (individuell del) för 1998 och 1999 ingår i avsättningen.

Pensionskostnaderna under planperioden bedömda med utgångspunkt från KPA:s prognos i december 2016. Kostnadsökningen 2018, inkl löneskatt och ränta, är 8,2 procent.

Pensionskostnader och ansvarsförbindelse, mkr	Bokslut 2016	Budget 2017	Budget 2018	Plan 2019	Plan 2020
Pensionskostnader inkl särskild löneskatt och finansiell kostnad (Resultaträkningen)	682	746	807	977	1 017
Avsatt till pensioner inkl särskild löneskatt (Balansräkningen)	2 697	2 900	3 137	3 526	3 914
Ansvarsförbindelsen	4 983	4 900	4 793	4 761	4 695

Investeringar

Landstinget står inför betydande investeringsbehov i det korta och halvlånga perspektivet, utifrån tidigare års relativt låga investeringsnivåer. Detta bedöms särskilt avse behov av fastighetsinvesteringar, främst förklarad av ålderstigna anläggningar, medicinteknisk utrustning och satsningar inom e-hälsoområdet. En välfungerande investeringsstrategi och process skapar förutsättningar för effektiva, ändamålsenliga och funktionella verksamhetslösningar. Detta i sin tur bidrar till mål om långsiktigt hållbar ekonomi.

I planperioden 2018-2020 upptas en samlad ram för investeringar med 600 mkr per år, vilket väl speglar underliggande behov av nödvändiga investeringar. Delramarna per verksamhet kommer att värderas och prioriteras inom ramen för investeringsrådet, i förhållande till den övergripande ekonomiska strategin, och konkretiseras i samband med definitivt beslut i LF november. Föreslagna investeringsobjekt kommer även att värderas tidsmässigt utifrån ett anskaffnings- och genomförandeperspektiv.

En ökad investeringstakt innebär en högre belastning på ekonomin i framtiden i form av ökade driftkostnader. Fastighetsinvesteringarna innebär tillkommande kapitalkostnader (avskrivning och ränta) under planperioden. Kapitalkostnaderna förväntas täckas av berörda verksamheter i form av ökad hyra. Det är viktigt att understryka att det ska finnas utrymme för den ökade hyreskostnaden inom den ram som gäller det aktuella året. För att hantera de ökade driftkostnaderna behövs effektiviseringar.

Stora investeringsvolymerna ökar sårbarheten i landstingets ekonomi. Vid en höjning av investeringsnivån krävs ett förbättrat resultat för att klara den framtida ekonomin. I föreliggande budget och plan förutsetts självfinansieringsgrad av investeringar att vara 100%.

Tabell: Investeringar 2015-2020, belopp i mkr.

	Bokslut 2015	Bokslut 2016	Budget 2017	Prel. ram 2018	Prel. Ram 2019	Prel. Ram 2020
Fastighetsinvesteringar	177	173	235 1)			
IT-investeringar	45	41	120 2)			
Hälsa- och sjukvård	121	46	160 3)			
Tandvård	4	4	5			
Hjälpmedel LD	1	2	3			
Gem nämnd för hjälpmedel	30	27	30			
Landstingsservice	5	1	10			
Gem nämnd, kostsamverkan			1			
Kultur- och bildning	1		1			
”, konst	2	2	3			
Central förvaltning			10			
Övrigt						
Summa	386	296	578	600	600	600

- 1) Utveckling av Mora lasarett, tillbyggnad IVA/operation Falu lasarett
- 2) Inklusiva förberedelser för nytt vårdinformationssystem
- 3) Röntgenutrustningar, hybridsal operation Falun

Lån

För uppförande av ny vårdbyggnad vid Falu lasarett upptogs lån 2011 med 250 mkr. Under 2013 amorterades 50 mkr. Under 2015 utökades upplåningen med 200 mkr för att finansiera kapitalbehov och lösen av revers hos Landstingens Ömsesidiga Försäkringsbolag (LÖF). Den totala låneskulden ligger nu på 400 mkr och är oförändrad hela planperioden.

Driftbudget 2018

Driftbudgeten omsluter 8 480 mkr som fördelas enligt tabell "Ekonomiska ramar driftbudget 2018" nedan.

Övergripande förutsättningar intern budgetprocess

Preliminära ekonomiska ramar som anvisas i LF junibeslut är nominellt oförändrade (förutom redan beslutade förändringar) och som tillsammans med landstingsplanens förutsättningar utgör bas för förvaltningarnas interna arbete med verksamhetsplan / budget under hösten. Detta kopplat till den särskilda koncernövergripande strategiska gruppens fortsatta arbete och uppdrag. Inför definitivt beslut om budget i november ska en uppsummering av förvaltningarnas budget- och verksamhetsplaner ske mot uppfyllande av mål i de övergripande förutsättningarna.

Samlat värde av indexering / indexuppräknung budgeteras landstingsövergripande.

Besparingskrav enligt struktur- och förändringsplan budgeteras även detta koncernövergripande.

I förslag till 2018 års budgetram för finansförvaltningen ingår avsättning/övergripande ram med 43 mkr för senare fördelning.

För 2017 återfinns inom finansförvaltningen en övergripande samlad ram för finansiering av beslutade reformer, nya verksamheter, kompensationer och svårvärderade poster. Under genomförandeåret 2017 (år 1) värderas och följs faktisk ekonomisk effekt (i förhållande till beräknad) och finansiering inom den övergripande ramen. Fr o m år 2, dvs år 2018 överförs ram, motsvarande real ekonomisk effekt år 1, till respektive förvaltnings budgetram. Genom denna process utvecklas och tydliggörs fullmäktiges ansvar för att finansiera fattade beslut.

Struktur- och förändringsplanens (SFP) genomförande, med nedanstående krav på besparingar, skall också konkretiseras inom ramen för den särskilda strategiska gruppens arbete och höstens interna budgetprocess genom att handlingsplaner upprättas inför beslut om definitiv budget i november.

Satsningar inom områdena E-hälsa, vårdnära service, utbildningstjänster sjuksköterskor, medicinsk utveckling, ökade behov utvecklingsmedel för Närsjukvårdsinsatser utgör fokusområden i det fortsatta strategiska arbetet med åtgärdsplan för de avslutande stegen i struktur- och förändringsplan 2018-19.

Tabell: Besparingskrav enligt struktur- och förändringsplan, belopp i mkr.

	Plan 2018	Plan 2019
Totalt	77	77

Kollektivtrafik

Ett pågående arbete inför 2018 gäller för förestående skatteväxling och förändrat huvudmannaskap för kollektivtrafiken i länet.

Omställningskostnader

Medel för omställningskostnader i samband med genomförandet av struktur- och förändringsplan finns även 2018. I finansförvaltningens budget ingår 20 mkr. Särskilda direktiv för anspråkstagande av medlen finns framtagna.

Interna poster

Internräntan 2018 är 1,75 procent i enlighet med SKLs rekommendation. Internräntan på fastighetsinvesteringar beräknas med ett genomsnitt av räntan på statsobligationer de senaste 10 åren, 2,48 procent.

För serviceverksamheter pågår en översyn av ersättningsmodeller med målbilden att tydliggöra och förenkla dessa med en tydligare koppling mellan ersättning och uppdrag.

Tabell: Ekonomiska ramar driftbudget 2018, belopp i tkr

Hälso- och sjukvårdsnämnd / Hälso- och sjukvård	
Landstingsbidrag föregående år	5 614 619
Kompensation löneavtal Kommunal	15 000
Missbruksvård, beroendecentrum	10 000
Assisterad befruktning	2 500
VNS pat hotell	2 500
Medicinsk utveckling, ökade behov	10 000
Utvecklingsmedel för Närsjukvårdsinsatser	5 000
Summa	5 659 619
Landstingsstyrelsen / Hälsoval, beställarenhet	
Hälsovalsersättning föregående år	1 258 072
Patientavgifter	5 000
<i>Summa hälsovalsersättning</i>	<i>1 263 072</i>
Hälsoval övrigt	
Landstingsbidrag föregående år	27 904
<i>Sa hälsoval övrigt</i>	<i>27 904</i>
Summa	1 290 976
Hälso- och sjukvårdsnämnd / Hjälpmedel LD	
Landstingsbidrag föregående år	55 483
Summa	55 483
Landstingsstyrelsen / Central förvaltning	
Landstingsbidrag föregående år	499 052
CKF Forskningsanslag	1 000
Bidrag forskning struktur- och förändringsplan	800
Resurser regionbildning	5 000
Överf ögrip ram, ökade behov	3 000
Bidragsgivning, överf t Kultur- o bildn	-2 300
Summa	506 552

Landstingsstyrelsen / Finansförvaltningen

Pensionskostnader inkl löneskatt	724 000
Internt påslag för pensioner schablon	-410 000
Interna räntor	-80 000
Patientförsäkring, premie	44 000
Specialdestinerade statsbidrag, nettointäkt	-24 000
Medicinsk utveckling	40 000
Avsättning för fördelning till förvaltningar	43 500
Omställningsanslag	20 000
Samlad indexering	186 917
Sparkrav enligt SFP	-77 000
Moms tandvård	-13 000
Fortsatta E-hälsa satsningar	
Vårdnäraservice, pilotverksamheter	
Inrättande av utbildningstjänster sjuksköterskor	
Oförutsett inkl fokusområden ovan	161 000
Övrigt (förändring löneskuld)	5 000
Summa	620 417

Fastighetsnämnden

Avkastningskrav	-28 700
Summa	-28 700

Servicenämnden

Avkastningskrav	-8 500
Summa	-8 500

Kultur- och bildningsnämnden

Landstingsbidrag föregående år	145 455
Överföring bidragsgivning fr landstingsstyrelsen	2 300
Besparing total bidragsgivning	-1 000
Summa	146 755

Tandvårdsnämnden

Landstingsbidrag föregående år, folktandvård	183 865
Lönestrategi tandläkare	2 000
Kostnadsfri tandvård för unga upp till 23 år	9 000
	194 865
Landstingsbidrag föregående år, tandvårdsstöd	34 515
	34 515
Summa	229 380
Avkastningskrav	-5 500

Gemensam nämnd Hjälpmedel Dalarna

Landstingsbidrag föregående år	2 678
Summa	2 678

Patientnämnden

Landstingsbidrag föregående år	5 263
Summa	5 263

Revision	6 000
-----------------	--------------

Budget år 2018 och planer för åren 2019 – 2020

De ekonomiska riktlinjerna för det fortsatta planeringsarbetet framgår av Driftbudget, Resultatbudget, Balansbudget och Finansieringsbudget.

Driftbudget

Driftbudgeten visar inom vilken ekonomisk ram den planerade verksamheten ska bedrivas. Ramarna för respektive styrelse/nämnd framgår av tabellen nedan.

DRIFTBUDGET, tkr

	Bokslut				
	2016, mkr	Budget 2017	Budget 2018	Plan 2019	Plan 2020
Hälso- och sjukvård / Hälso- och sjukvårdsnämnden	5 560	5 614 619	5 659 619	5 659 619	5 659 619
Central förvaltning, hälsoval / Landstingsstyrelsen	1 238	1 285 976	1 290 976	1 290 976	1 290 976
Central förvaltning, övrigt / Landstingsstyrelsen	497	499 052	506 552	506 552	506 552
Hjälpmedel LD / Hälso- och sjukvårdsnämnden	47	55 483	55 483	55 483	55 483
Finansförvaltning / Landstingsstyrelsen	307	469 000	620 417	872 493	1 173 493
Fastighetsnämnden	-32	-28 700	-28 700	-28 700	-28 700
Servicenämnden	-10	-8 500	-8 500	-8 500	-8 500
Kultur- och bildningsnämnden	140	145 455	146 755	146 755	146 755
Tandvårdsnämnden	195	218 380	229 380	229 380	229 380
<i>varav beställartandvård</i>	30	34 515	34 515	34 515	34 515
Tandv.nämnden, avkastningskrav		-5 500	-5 500	-5 500	-5 500
Patientnämnden	5	5 263	5 263	5 263	5 263
Revision	5	5 700	6 000	6 000	6 000
Gem. nämnd Hjälpmedel Dalarna	2	2 678	2 678	2 678	2 678
Gem. nämnd för kostsämverkan	0	0	0	0	0
Summa driftbudget	7 954	8 258 906	8 480 423	8 732 499	9 033 499

Resultatbudget

Resultatbudgeteten visar verksamhetens beräknade kostnader och intäkter, beräknade skatteintäkter och statsbidrag samt finansiella kostnader och intäkter. Skillnaden mellan intäkter och kostnader utgör årets resultat.

RESULTATBUDGET, mkr	enl balanskrav						
	Bokslut 2015	Bokslut 2016	Prognos 2017	Budget 2017	Budget 2018	Plan 2019	Plan 2020
Verksamhetens intäkter	1 297	1 352					
Jämförelsestörande intäkt	48						
Verksamhetens kostnader	-8 887	-8 985					
Netto	-7 542	-7 633	-7 929	-7 929	-8 140	-8 382	-8 673
Avskrivningar	-304	-321	-330	-330	-340	-350	-360
Verksamhetens nettokostnad	-7 846	-7 954	-8 259	-8 259	-8 480	-8 732	-9 033
Skatteintäkter 1)	5 933	6 188	6 396	6 396	6 642	6 854	7 079
Utjämningsbidrag och statsbidrag 2)	1 814	1 969	2 118	2 118	2 132	2 182	2 217
Finansiella intäkter	61	11	5	5	5	5	5
Finansiella kostnader 3)	-61	-43	-88	-88	-99	-165	-160
<i>Sa skatteintäkter och finansnetto</i>	<i>7 747</i>	<i>8 125</i>	<i>8 431</i>	<i>8 431</i>	<i>8 680</i>	<i>8 876</i>	<i>9 141</i>
Årets resultat 4)	-99	171	172	172	200	144	108
1) Skatteintäkter:							
Preliminära skatteintäkter	5 928	6 206	6 442	6 442	6 642	6 854	7 079
Avräkning innevarande år	12	-28	-46	-46			
Avräkning föregående år	-7	9					
<i>Summa</i>	<i>5 933</i>	<i>6 188</i>	<i>6 396</i>	<i>6 396</i>	<i>6 642</i>	<i>6 854</i>	<i>7 079</i>
2) Utjämningsbidrag och statsbidrag							
Inkomstutjämningsbidrag	1 101	1 187	1 281	1 281	1 312	1 355	1 401
Regleringsavgift	-120	-134	-111	-111	-136	-144	-161
Strukturbidrag	4	0	0	0	0	0	0
Kostnadsutjämningsbidrag	129	142	171	171	179	194	200
Statsbidrag läkemedel	691	717	717	717	717	717	717
Generella statsbidrag	9	57	60	60	60	60	60
<i>Summa</i>	<i>1 814</i>	<i>1 969</i>	<i>2 118</i>	<i>2 118</i>	<i>2 132</i>	<i>2 182</i>	<i>2 217</i>
3) Finansiella kostnader							
Ränta på pensionsavsättning	-42	-28	-72	-72	-83	-150	-145
Ränta övrigt	-19	-14	-16	-16	-16	-15	-15
<i>Summa</i>	<i>-61</i>	<i>-43</i>	<i>-88</i>	<i>-88</i>	<i>-99</i>	<i>-165</i>	<i>-160</i>
4) Årets resultat enl balanskrav	-99	171	172	172	200	144	108
Återställande av tidigare års balanskravsresultat		171	172	172	200	144	108
Ackumulerat balanskrav	-398	-227	-55	-55	145	289	397

Balansbudget

Balansbudgeten visar den ekonomiska ställningen vid verksamhetsårets slut uppdelat på tillgångar, eget kapital, avsättningar och skulder.

BALANSBUDGET, mkr	Bokslut	Budget	Prognos	Budget	Plan	Plan
	2016	2017	2017	2018	2019	2020
TILLGÅNGAR						
Anläggningstillgångar						
Byggnader och mark	1 897	2 332	2 332	2 450	2 570	2 690
Maskiner och inventarier	701	786	786	850	950	1 020
Immateriella	40					
Pågående investeringar	149					
Finansiella anläggningstillgångar	127	95	95	95	95	95
Summa anläggningstillgångar	2 914	3 213	3 213	3 395	3 615	3 805
Omsättningstillgångar						
Förråd	38	36	36	36	36	36
Kortfristiga fordringar	552	535	477	537	567	617
Kortfristiga placerade pensionsmedel	480	532	580	680	780	880
Likvida medel exkl pensionsmedel	373	297	445	522	705	861
Summa omsättningstillgångar	1 443	1 400	1 538	1 775	2 088	2 394
SUMMA TILLGÅNGAR	4 357	4 613	4 751	5 170	5 703	6 199
EGET KAPITAL, AVSÄTTNINGAR OCH SKULDER						
Eget kapital	-210	-176	-38	162	306	414
varav årets resultat	186	172	172	200	144	108
Avsättningar						
Pensionsavsättning	2 697	2 900	2 900	3 137	3 526	3 914
Summa avsättningar	2 697	2 900	2 900	3 137	3 526	3 914
Skulder						
Långfristiga skulder	405	404	404	404	404	404
Kortfristiga skulder	1 465	1 485	1 485	1 467	1 467	1 467
Summa skulder	1 870	1 889	1 889	1 871	1 871	1 871
SUMMA EGET KAPITAL, AVSÄTT- NINGAR OCH SKULDER	4 357	4 613	4 751	5 170	5 703	6 199

Finansieringsbudget

Finansieringsbudgeten visar betalningsflödet från löpande verksamhet, investeringsverksamhet och finansieringsverksamhet och mynnar ut i förändring av likvida medel.

<i>FINANSIERINGSBUDGET, mkr</i>	Bokslut 2016	Budget 2017	Prognos 2017	Budget 2018	Plan 2019	Plan 2020
Den löpande verksamheten						
Årets resultat	186	172	172	200	144	108
Avskrivningar	321	330	330	340	350	360
Avsättning pensionsskuld	194	230	230	237	389	388
Förändring kortfr fordringar och förråd ökn(-) minskn(+)	17	18	18	0	0	0
Förändr kortfristiga skulder ökn(+) minskn(-)	-3	0	0	0	0	0
Justering ej likviditetpåverkande poster	4					
Försäljningar/utrangeringar	3					
Kassaflöde från löpande verksamhet	722	750	750	777	883	856
Investeringsverksamhet						
Investeringar	-296	-578	-578	-600	-600	-600
Investeringar i finansiella tillgångar	-31					
Kassaflöde från investeringsverksamhet	-327	-578	-578	-600	-600	-600
Finansieringsverksamhet						
Förändring av långfristiga skulder	0	0	0	0	0	0
Kassaflöde från finansieringsverksamhet	0	0	0	0	0	0
Årets kassaflöde	395	172	172	177	283	256
Likvida medel, inkl plac medel vid årets början	458	657	853	1 025	1 202	1 485
Likvida medel, inkl plac medel vid årets slut	853	829	1 025	1 202	1 485	1 741
Förändring likvida medel	395	172	172	177	283	256
lån vid årets början	400	400	400	400	400	400
lån vid årets slut	400	400	400	400	400	400

Landstinget Dalarna

Vasagatan 27, Box 712

791 29 Falun

Telefon 023-49 00 00

Epost: landstinget.dalarna@ltdalarna.se

www.ltdalarna.se

Landstinget
DALARNA